

Review and Critique of the Persian Translation of the Novel "Zuqaq al-Midaq" Based on Gideon Tourey's Normative Model

Sajjad Esmaili*

Associate Professor, Department of
Arabic Language and Literature, Imam
Khomeini International University,
Qazvin, Iran

Mohammadreza Keshavarz

PhD Student in Arabic Language and
Literature, Kharazmi University, Karaj,
Iran

Abstract

Gideon Tourey, a leading theorist in linguistics and translation, contested the source-oriented approach to translation and introduced a target-oriented model that includes three categories of norms: initial, preliminary, and operational. This methodology was a crucial advancement in the standardization of translation. This study intends to apply this model by employing a descriptive-analytical approach and consulting library resources to evaluate and analyze the Persian translation of Naguib Mahfouz's novel "Zuqaq al-Midaq," translated by Mohammad Reza Marashi-Pour. This study's findings indicate that, regarding the initial norm, the translator emphasizes the linguistic

* Corresponding Author: sjd.esmaili@gmail.com

How to Cite: Esmaili, S., and Keshavarz, M. (2025). Review and Critique of the Persian Translation of the Novel "Zuqaq al-Midaq" Based on Gideon Tourey's Normative Model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 14 (31), 1-32. doi: [10.22054/RCTALL.2025.82592.1759](https://doi.org/10.22054/RCTALL.2025.82592.1759)

standards of the target language, guaranteeing that the translated text operates efficiently and is well received within the cultural and linguistic framework of the target audience. The translator follows operational standards, adhering to structural norms like the insertion or exclusion of words, sentences, and footnotes, while also integrating linguistic norms, such as equivalence and stylistic elements. The translator has effectively produced a fluent and clear interpretation of the content.

Keywords: Gideon Toury, Normative Model, Naguib Mahfouz, Zuqaq al-Midaq, Mohammadreza Marashi-pour.

Introduction

Historically, diverse civilizations and cultures have utilized writing and storytelling to articulate their situations and experiences. Stories, owing to their narrative characteristics and imaginative features, significantly contribute to the communication of written truths, realities, and cultural aspects. In this context, the art of translation is crucial for conveying fundamental facts and cultural features to other cultures. Translation facilitates the dissemination of a nation's culture. Nevertheless, due to the distinct cultural foundations inherent in each language, translation encounters specific problems. As a result, translation theorists have suggested multiple theories to address these issues. Among these theorists are Even-Zohar and Gideon Toury, who, adhering to the principles of formalism and the target-oriented approach, posited that translation cannot completely correspond to the original text, nor can equivalences be accurately determined. Such an outcome is due to the distinct textual, literary, and linguistic frameworks inherent to each language, rendering perfect translation unattainable in the target language. Their thesis posits that languages are distinct, with each writing style differing both structurally and

culturally, hence complicating the attainment of universal acceptability (Gentzler, 2014: 163). Gideon Toury proposed a model based on translation norms. He said that a translator must follow standards that make the translation acceptable, lively, and alive in the target language. This promotes cultural growth and the development of language and literature (Toury, 2014: 85). Consequently, it can be asserted that a primary method for enhancing concept transmission and ensuring the fluency of a translated text is to focus on the structure and linguistic conventions of the target text, which should take precedence over the source text for the translator.

Naguib Mahfouz is an Egyptian author who has portrayed the reality of Egyptian society across several epochs in his writings. His works have been translated into other languages, including Persian. Mohammad Reza Marashi Pour is an Iranian translator known for translating the works of authors including Naguib Mahfouz. He has translated significant works such as *Palace of Desire*, *Sugar Street*, *The Beggar*, and "Zuqaq al-Midaq" into Persian, therefore successfully presenting Mahfouz's literature to Persian-speaking audiences. Assessing the Persian translation of the novel "Zuqaq al-Midaq" with Toury's normative paradigm can significantly contribute to evaluating the quality of this translation. It is essential to formulate a thorough inquiry in this context:

1. How is the Persian translation of the novel "Zuqaq al-Midaq" assessed according to Toury's normative model concerning initial, preliminary, and operational norms?

Literature Review

Numerous research studies have examined the applicability of Toury's normative paradigm to Arabic and Persian literary texts, a selection of which is succinctly summarized below: Afzali and Madani's article "The Application of Gideon Toury's Norms Theory in Evaluating the

Quality of the Arabic Translation of Forough Farrokhzad's Poems" was published in the Journal of Comparative Studies of Persian and Arabic Literature in 2020. It looked at the Arabic translation of Farrokhzad's poems using Toury's notion of norms.

Fazel Abbaszadeh (2021), in an article entitled "Critique of Shourabi's Poetic Translation of the First and Third Ghazals of Hafez Based on Gideon Toury's Model," published in the Journal of Criticism, Analysis, and Aesthetics, examined the translation of Hafez's first and third ghazals through the lens of Toury's target-oriented model. "Examining Toury's Initial Norms in Audiovisual Translation (Case Study: Specific Cultural Elements in the Animation 'Prince of Rome')" was Mahdieh Alizadeh Ghouzzani's master's thesis from 2022. It looked at the audiovisual translation of the animation Prince of Rome using Toury's normative framework.

Recently, numerous research studies have been undertaken on the novel Midaq Alley, including the following: Hassan Abdollahi and Omid Izanloo (2012), in their essay "Sociological Analysis of Naguib Mahfouz's Novel Midaq Alley," published in the Journal of Arabic Literary Criticism, examined the characters, socio-cultural framework, and realistic methodology of the narrative.

Yahya Ma'ruf and Moslem Khazli (2016), in their article "Psychological Analysis of Naguib Mahfouz's Novel 'Zuqaq al-Midaq,'" published in the Journal of Contemporary Arabic Literary Criticism, analyzed the characters through a psychological lens, exploring the personality types within the novel and the motivations behind Mahfouz's character development.

Jahanbakht and Parmas (2020), in their article "The Function of Non-Verbal Actions in Naguib Mahfouz's Novel 'Zuqaq al-Midaq,'" published in the Journal of the Iranian Association of Arabic Language and Literature, examined non-verbal behaviors and their roles in character development within the narrative.

According to these studies, "Zuqaq al-Midaq" has mostly been looked at through the lens of narrative, with no research being done on the Persian translation or how it relates to Gideon Toury's normative paradigm. Consequently, analyzing the Persian translation of this novel according to the previously specified framework constitutes a significant contribution to the discipline.

Research Methodology

We employed a descriptive-analytical strategy to achieve the primary goal of this study. This task entailed the selection of Toury's normative paradigm and the examination of pertinent literature regarding this model. The subject of analysis is the Persian translation of the novel "Zuqaq al-Midaq." We examined both the Arabic and Persian versions of the work, extracting and evaluating instances using Gideon Toury's normative paradigm.

Conclusion

In translating literary texts, especially novels, the translator must not only convey content and concepts but also consider cultural nuances and literary subtleties, ensuring fidelity to the original while presenting the literary language optimally. This is the essential understanding obtained from Gideon Toury's normative model. The assessment of the Persian translation of "Zuqaq al-Midaq" indicated, according to this model, that the translator employed a target-oriented strategy, prioritizing the Persian-speaking audience as the principal beneficiaries. The examination of the examples revealed that, in alignment with the original standard, the translator delivered a translation that is satisfactory in the target language. According to the first standard of translation policy, the Persian translation of "Zuqaq al-Midaq" was executed due to the cultural affinity between Iran and

the Arab world, along with the imperative to familiarize Persian speakers with significant works from the Arab region. The translator, while conforming to structural and grammatical norms, integrated aspects such as the addition and exclusion of words and phrases, sentence restructuring, footnotes, transference, equivalence identification, and stylistic features into the translation. In conclusion, the translator effectively identified suitable replacements for terms and, while ensuring maximum fidelity, accurately communicated the material to the audience.

پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی

دوره ۱۴، شماره ۳۱، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، ۱-۳۲

rctall.atu.ac.ir

DOI: [10.22054/rctall.2025.82592.1759](https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82592.1759)

بررسی و نقد ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* بر اساس الگوی

هنجاری گیدئون توری

دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)،
قزوین، ایران

سجاد اسماعیلی *

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خوارزمی، کرج، ایران

محمد رضا کشاورز

چکیده

گیدئون توری به عنوان یکی از نظریه‌پردازان حوزه زبان‌شناسی و ترجمه، ضمن به چالش کشیدن رویکرد مبدأمحور ترجمه، الگویی مقصدمحور شامل هنجارهای سه‌گانه آغازین، مقدماتی و عملیاتی را ارائه کرد و گامی مهم در جهت استانداردسازی ترجمه برداشت. این پژوهش بر آن شد تا با استفاده از همین الگو و بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی و مراجعه به منابع کتابخانه‌ای به بررسی و نقد ترجمه فارسی یکی از رمان‌های نجیب محفوظ به نام *زقاق‌المدق* از محمد رضا مرعشی‌پور پردازد. یافته‌های حاصل از بررسی ترجمه فارسی این رمان نشان داد که از نظر هنجار آغازین، مترجم ترجمه فارسی رمان مورد اشاره را با بهره‌مندی و مبنا قراردادن هنجارهای زبانی مقصد به گونه‌ای ارائه می‌دهد که کارکرد و پذیرش متن ترجمه شده در بستر فرهنگی و زبانی مخاطب هدف، اهمیت بیشتری دارد. مترجم از لحاظ هنجار عملیاتی، علاوه بر التزام به بهره‌گیری از هنجارهای ساختاری شامل: افزایش یا حذف واژگان و عبارات و پانوشت از هنجارهای زبان‌شناسی شامل: معادل‌یابی و ویژگی سبکی نیز بهره گرفته است و در مجموع در انتقال سلیس و روان محتوا موفق ظاهر شده است.

کلیدواژه‌ها: گیدئون توری، الگوی هنجاری، نجیب محفوظ، *زقاق‌المدق*، محمد رضا مرعشی‌پور.

۱. مقدمه

از گذشته تاکنون ملت‌های مختلف در فرهنگ‌های گوناگون جهت بیان اوضاع و احوال خویش دست به دامان نویسندگی و داستان‌سرایی شده‌اند؛ زیرا داستان به دلیل ماهیت داستان‌وارگی آن و بهره‌گیری از عنصر خیال، نقش مهمی در انتقال مکتوب حقایق، واقعیت‌ها و بیان عناصر فرهنگی دارد. در این باره، هنر ترجمه در انتقال این حقایق و عناصر فرهنگی به دیگر ملت‌ها نقش آفرین است و به واسطه ترجمه است که می‌توان فرهنگ یک ملت را بازنشر داد. اما از آنجا که هر زبان، دارای زیرساخت‌های فرهنگی مخصوص به خود است، ترجمه با چالش‌هایی مواجه شده است. از این رو، نظریه پردازان حوزه ترجمه با ارائه نظریه‌های مختلف در جهت فائق آمدن بر این چالش‌ها کوشیده‌اند. از جمله این نظریه‌پردازان می‌توان به اون زوهر^۱ و گیدئون توری^۲ اشاره کرد؛ این دو نظریه‌پرداز با پیروی از رهنمودهای مکتب صورت‌گرایی و مقصد‌گرایی بر این باور بودند که ترجمه نمی‌تواند دقیقاً مطابق با متن مبدأ باشد و معادل‌یابی‌ها نیز به شکل صحیح انجام گیرد؛ زیرا هر زبان ساختار متنی، ادبی و زبانی منحصر به فرد خود را دارد و ترجمه نمی‌تواند آن ساختار را به طور دقیق در زبان مقصد بازتاب دهد. بر اساس تئوری زهر و توری، زبان‌ها با یکدیگر متفاوت هستند و هر سبک نگارشی از لحاظ ساختاری و محتوایی به یک شکل صورت نمی‌گیرد و پذیرفته نمی‌شود (گنتزler^۳، ۱۳۹۳: ۱۶۳).

گیدئون توری با ارائه الگویی مبتنی بر هنجارهای ترجمه، بر این باور بود که مترجم در ترجمه یک اثر ادبی ملزم به رعایت هنجارهایی است که به ترجمه در زبان مقصد مقبولیت، پویایی و تحرک می‌بخشد و در نهایت به تعالی فرهنگی و بلوغ زبان و ادب می‌انجامد (Toury, 2014: 85). بنابراین، یکی از نگرش‌های اساسی به جهت بهبود در انتقال مفاهیم و روان‌سازی متن برای ترجمه، توجه به ساختار و هنجارهای زبانی متن مقصد است که به نسبت با متن مبدأ برای مترجم دارای اولویت است. در همین راستا، ترجمه متون ادبی به ویژه ترجمه فارسی رمان‌های معاصر عربی نیز نیازمند دقت در رعایت هنجارهای مدنظر توری است؛ از این رو، مقاله حاضر به دنبال آن است تا ترجمه فارسی

1. Even-Zohar, I.

2. Toury, G.

3. Gentzler, E.

یکی از رمان‌های مشهور نجیب محفوظ با عنوان *زقاق‌المدق* (کوچه مدق) را به صورت نمونه موردی از لحاظ توجه به هنجارهای توری مورد مطالعه قرار دهد.

نقد ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* بر اساس الگوی هنجاری توری می‌تواند نقش مهمی در ارزیابی کیفیت انتقال این ترجمه به زبان فارسی داشته باشد. بنابراین، طرح سؤالی جامع در این راستا اهمیت دارد:

– بر اساس الگوی هنجاری توری، ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* از لحاظ هنجارهای آغازین، مقدماتی و عملیاتی چگونه ارزیابی می‌شود؟

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص تطبیق نظریه الگوی هنجاری توری بر آثار ادبی عربی و فارسی، پژوهش‌های مختلفی انجام شده است که خلاصه برخی از آن‌ها در ادامه ارائه شده است.

علی افضلی و اکرم مدنی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری» که در مجله مطالعات تطبیقی فارسی و عربی منتشر شده است به بررسی ترجمه عربی اشعار مشیری بر اساس الگوی هنجاری توری پرداخته‌اند.

فاضل عباس‌زاده (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «نقد ترجمه منظوم شورابی از غزل اول و سوم حافظ بر پایه الگوی گیدئون توری» که در مجله نقد، تحلیل و زیبایی‌شناسی منتشر شده است به بررسی ترجمه غزل اول و سوم حافظ بر اساس الگوی مقصدگرایانه توری پرداخته است.

مهدیه علیزاده قوزانی (۱۴۰۱) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی هنجارهای اولیه توری در ترجمه سمعی بصری (مورد مطالعه: موارد فرهنگی خاص انیمیشن شاهزاده روم)» به بررسی ترجمه سمعی بصری انیمیشن شاهزاده روم بر اساس الگوی هنجاری توری پرداخته است.

البته در مورد رمان *زقاق‌المدق* طی سال‌های اخیر پژوهش‌های مختلفی انجام شده است که به برخی از آن‌ها در ادامه اشاره خواهد شد.

حسن عبدالهی و امید ایزانلو (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی رمان *زقاق‌المدق* از نجیب محفوظ» که در مجله نقد ادب عربی منتشر شده است به بررسی تحلیل شخصیت‌های داستان، ساختار اجتماعی - فرهنگی و رویکرد واقع‌گرایی پرداخته‌اند. یحیی معروف و مسلم خزلی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل روانشناسانه رمان *زقاق‌المدق* اثر نجیب محفوظ» که در مجله نقد ادب معاصر عربی منتشر شده است به شخصیت از منظر علم روانشناسی و گونه‌های شخصیتی رمان مورد اشاره و علت خلق چنین شخصیت‌هایی توسط نجیب محفوظ پرداخته‌اند.

جهان‌بخت و پرماس (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «کارکرد کنش‌های غیرکلامی در رمان *زقاق‌المدق* اثر نجیب محفوظ» که در مجله الجمعية الايرانية للغة العربية وآدابها منتشر شده است به بررسی مباحث رفتارهای غیر گفتاری و کارکردهای آن در شخصیت‌پردازی عناصر داستان پرداخته‌اند.

چنانچه از پژوهش‌های فوق مشخص است؛ رمان *زقاق‌المدق* تنها از منظر روایت‌شناسی مورد بررسی قرار گرفته است و تاکنون پژوهشی به بررسی ترجمه فارسی این رمان، آن هم از منظر الگوی هنجاری گیدئون توری نپرداخته است. بنابراین، بررسی ترجمه فارسی این رمان از منظر الگوی مذکور دارای نوآوری پژوهشی است.

۳. روش پژوهش

به منظور تحقق هدف اصلی این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شد؛ به این ترتیب که ضمن انتخاب الگوی هنجارهای توری و مطالعه منابع مربوط به این الگو، نمونه مورد مطالعه، یعنی ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* انتخاب شد و پس از خوانش متن عربی رمان و ترجمه فارسی آن به استخراج نمونه‌ها و تحلیل آن نمونه‌ها بر اساس الگوی هنجاری گیدئون توری پرداخته شد.

۴. مبانی نظری پژوهش

۴-۱. گیدئون توری و هنجارهای ترجمه

در مطالعات ترجمه معاصر، رویکردهای نظری به طور عمده بر اساس قطب‌بندی میان تأکید بر متن مبدأ و تأکید بر متن مقصد دسته‌بندی می‌شوند (عباس‌زاده، ۱۴۰۰: ۱۴۳).

«ایتامار اون زهر»، نظریه پرداز فرهنگی ترجمه در اواخر قرن بیستم میلادی، متأثر از مکتب صورت‌گرایی روس، تئوری‌ای بر مبنای جایگاه ادبیات ترجمه شده در زبان مقصد ارائه کرد. اون زوهر با تئوری نظام چندگانه ادبی در این مسیر گام نهاد و از مفهوم نظام که اولین بار توسط تینیانوف^۱ برای بیان صورت چند سطحی و عناصر مرتبط با آن ارائه شد، بهره بسیار برد (برکت، ۱۳۸۵: ۸۳).

در تئوری نظام چندگانه ادبی، ادبیات به صورت پیوسته و همیشگی متأثر از فرهنگ و اجتماع است و ترجمه در فرهنگ زبان مقصد با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی پیوند خورده است (جهانگرد و گلستانی حتکنی، ۱۴۰۱: ۱۹۴). از این رو، در این تئوری، علاوه بر عوامل ادبی، عوامل غیرادبی اعم از عناصر فرهنگی - اقتصادی و اجتماعی - سیاسی و سایر عوامل مؤثر در ترجمه و کاربرد آن‌ها در نظام ادبی، مورد توجه است.

«گیدئون توری» (۱۹۴۲-۲۰۱۶) در ادامه مسیر «اون زوهر» بر اساس فرهنگ و ادبیات فعال، هنجارهایی مختص به شرایط فرهنگی، اجتماعی و زمانی ارائه کرد (ماندی، ۱۳۹۷: ۲۲۹). فعالیت توری به دو دوره در سال‌های ۱۹۷۲ تا ۱۹۷۶ و ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۰ تقسیم می‌شود که ماحصل دوره اول در کتاب «هنجارهای ترجمه و ترجمه ادبی» به زبان عبری آمده است و در آن به مباحث جامعه‌شناختی مسائل فرهنگی تأثیرگذار بر ترجمه رمان‌های ترجمه شده مابین سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۴۵ پرداخته است (عباس‌زاده، ۱۴۰۰: ۱۴۳).

توری در این مطالعات میدانی به دنبال پیدایش عوامل تأثیرگذار بر فرآیند ترجمه بوده است؛ به عقیده او، مترجم به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه و بر اساس تجربه‌های علمی یا عملی، عناصر فرهنگی، اجتماعی و ادبی را در روش ترجمه‌ای خود به کار می‌برد. به عبارت دیگر، متأثر از شرایط ادبی، فرهنگی و ارزشی زبان مقصد به ترجمه می‌پردازد (همان). توری بر همین اساس، محدودیت‌های ترجمه را «هنجارهای ترجمه» نامید و عقیده داشت که مترجمان با رعایت این هنجارها در آثار ترجمه شده خود، مورد مقبولیت در ادبیات مقصد قرار می‌گیرند و با رد این هنجارها با موانع مواجه می‌شوند (خزاعی، ۱۳۹۴: ۹۴).

1. Tynyanov, Y. N.
2. Munday, J.

توری بر این باور بود که فعالیت‌های ترجمه، اهمیت فرهنگی دارند و مترجم باید با تمام توانایی خود، نقشی اجتماعی متناسب با حوزه عملی خود ایفا کند (Tory, 1987: 83). با این تفاسیر مترجم باید تابع هنجارهای ادبی و زبانی ادبیات مبدأ و یا هنجارهای ادبی زبان مقصد باشد و این اختیار را دارد که به هنجارهای زبان مبدأ و مقصد تن دهد. مترجم باید روشی پویا و شناور در فرآیند ترجمه اتخاذ کند و همچنین بر اساس ساختار بیانی و مرسوم در زبان مقصد، تعبیر و معادل صحیح برگزیند (شمس‌آبادی و افضل، ۱۳۹۴: ۱۴۷). هنجارها برای زبان مقصد، اولویت دارند و ارزش‌ها و عقاید مشترک در بین جامعه را دارا می‌شوند (افضلی و مدنی، ۱۴۰۰: ۴۳). «هنجارها مفهوم بنیادین تمام تلاش‌هایی هستند که ارتباط فعالیت‌ها را از دید اجتماعی به کاوش می‌نهد. گستردگی موقعیت‌هایی که هنجارها در آن‌ها به کار می‌آید، موجب شده است مفهوم هنجار به عامل عمده تثبیت و نگهداشت نظم اجتماعی بدل شود و همین امر درباره فرهنگ‌ها و نظام‌هایی نیز صدق می‌کند که بنیان آن‌ها را تشکیل می‌دهد» (توری، ۱۳۹۰: ۱).

مطابق نظر توری، هنجارها همان ارزش‌های همگانی هستند که توسط افراد جامعه به عنوان یک فرهنگ پذیرفته شده‌اند و به عنوان شبه قانون در جامعه اجرا می‌شوند. «هنجارها مواردی هستند که مترجمان در بافت اجتماعی - فرهنگی خاصی به طور منظم به انتخاب آن‌ها دست می‌زنند؛ به معنای دیگر، مترجم در حین فرآیند ترجمه، رویکردی را اتخاذ می‌کند تا در راستای باورهای مشترک افراد باشد و مورد پذیرش مخاطبان قرار گیرد و بر این اساس عملکردهای ترجمه‌ای اهمیت فرهنگی پیدا می‌کنند که در فرهنگ مقصد مورد توجه قرار می‌گیرند و به این ترتیب مترجم باید توانایی ایفا کردن نقش اجتماعی متناسب با فرآیند ترجمه را دارا باشد» (شمس‌آبادی و افضل، ۱۳۹۴ به نقل از Toury, 1987). توری برای پیاده‌سازی این تئوری، هنجارها را به سه دسته آغازین، مقدماتی و عملیاتی تقسیم می‌کند (علاف‌چی، ۱۳۸۱: ۸۴) که شرح این هنجارها در ادامه می‌آید.

۴-۱-۱. هنجار آغازین

گیدئون توری (۱۹۴۲-۲۰۱۶) هنجار آغازین را بر مبنای اصل دلایل انتخاب متن مورد نظر جهت ترجمه و تبعیت از ساختار و هنجارهای ادبی متن مبدأ یا مقصد پایه‌گذاری کرده است؛ به این معنا که به دنبال درک مجموعه تصمیم‌هایی بود که در ترجمه حائز اهمیت

هستند (Toury, 2014: 82). وی معتقد است که مترجم یک اثر می‌تواند به صورت رفت و برگشتی هنجارهای متن مبدأ و مقصد را به کار گیرد و به صورت مستمر و همچنین به فراخور متن از هنجارهای فرهنگی متن مبدأ یا مقصد بهره گیرد؛ در این سطح توری «بسنده» را به معنای تبعیت از هنجارهای متن مبدأ و پذیرش را به معنای پیروی از هنجارهای ادبی و فرهنگی مقصد معرفی می‌کند (همان: ۷۹). توری با تأثر از مکتب ساختارگرایی روس در این مرحله ترجمه مقصدگرا را مطرح می‌کند و بر این عقیده است که زبان در ملت‌های مختلف از لحاظ صوری و محتوایی و همچنین از نظر ارزش‌های همگانی مشترک بین یک ملت با یکدیگر متفاوت هستند و بر همین مبنا متن ترجمه شده باید از دو جهت بسندگی نسبت به وفاداری به متن مبدأ و پذیرش بر اساس متن مقصد مورد پذیرش قرار گیرد و مترجم باید به جهت پذیرش از هر دو طیف، همواره میان این دو اصل هماهنگی ایجاد کند (راسخ مهند، ۱۳۸۱: ۱۱۸) و بالطبع همین هنجارها است که هماهنگی میان برابری با متن مبدأ و تبعیت از ساختار متن مقصد را فراهم می‌آورد. «مترجم نمی‌تواند شیوه‌ای ایستا و ناشناور در ترجمه داشته باشد و همان هنجارهای زبان اصلی را برابری کند، بلکه باید ببیند در قالب بیانی یا ساختاری گزینش شده در زبان فارسی برای ترجمه جمله، چه برابری برای تعبیر مورد نظر مناسب است» (شمس‌آبادی و افضل‌ی، ۱۳۹۴: ۱۴۷).

۴-۱-۲. هنجار مقدماتی

توری هنجار مقدماتی را به سیاست‌گذاری‌ها و عوامل دخیل در انتخاب متن مبدأ جهت ترجمه، نویسنده اثر، راهبرد کلی ترجمه و... معطوف می‌کند. مطابق با این هنجار، مترجم باید گرایش‌های مخاطبان خود را با توجه به پذیرش اثر ترجمه شده در فرهنگ مقصد مورد توجه قرار دهد که آیا خوانندگان، محتوای اثر و روش ترجمه را می‌پذیرند یا خیر. چنین ارزش‌های همگانی در سطح مقدماتی شامل دو مجموعه جامع اعم از عوامل و ماهیت سیاست‌گذاری‌های مربوط به عوامل دخیل بر انتخاب متون جهت ترجمه و نیز صراحت گفتار و نوشتار در فرآیند ترجمه می‌شود (موندی، ۱۳۸۹: ۲۵۰).

۴-۱-۳. هنجار عملیاتی

بدون شک ارائه ساختار و محتوایی روان که در ذهن خواننده به راحتی صورت گیرد برای مترجم یکی از مسائل قابل توجه است؛ زیرا طی فرآیند ترجمه در صورتی که ادبیات و فرهنگ مقصد ضعیف و یا در بحران باشد، جلوه‌ها و محتوای اثر مبدأ، دچار دگرگونی و رنگ باختن می‌شود و همان تأثیری که در فرهنگ مبدأ داشته، ممکن است در ادبیات مقصد نداشته و دچار طرد و مخالفت از سوی کاربران در فرهنگ مقصد شود. از این رو، مترجم در وهله اول باید تمام سعی خود را جهت برابریابی و معادل‌یابی صحیح به کار گیرد. به همین دلیل توری به منظور قیاس میان ترجمه‌ها و تطبیق میزان بهره‌گیری از باورهای مشترک که تغییرات را اندازه‌گیری می‌کند و بر اساس تئوری زبانی و یا ادبی انتزاعی از یک متن آرمانی بهره می‌گیرد (توری، ۱۹۸۷: ۹۳).

از دیدگاه توری هدف اصلی فرآیند ترجمه، مطرح کردن ترجمه مقبول و شایسته مبتنی بر فرهنگ مقصد است و هیچ ترجمه‌ای نمی‌توان یافت که نسبت به متن مبدأ از کفایت برخوردار بود؛ زیرا ارزش‌های مشترک یک فرهنگ و جامعه به دلیل تفاوت در ساختارهای قالبی و زبانی در فرآیند ترجمه، دچار دگرگونی و چرخش می‌شوند (برکت، ۱۳۸۵: ۸۹).

هنجار عملیاتی شامل روش ارائه بافت قالبی در سراسر متن مقصد و دربرگیرنده مسائل زبان‌شناسی و زیباشناسی در ارائه مبانی و محتوای اثر بر مبنای فرهنگ مقصد است و اتخاذ این موضوعات در ساختار صوری و گفتاری اثر حائز اهمیت است (Tourey, 2014: 82). به همین دلیل ترجمه مبتنی بر ارزش‌های همگانی در متن مبدأ و همچنین در متن و ادبیات مقصد است و دگرگونی‌هایی که صورت می‌پذیرد بر اساس آن‌ها شکل می‌گیرد. توری در این بخش، دو هنجار قالبی به معنای اضافه، تغییر محل مطلب، شکل‌دهی جملات، پانویس و کاهش کلمات و عبارات که مرتبط با جایگاه فرهنگ و دامنه‌وارگانی ادبیات مقصد در جامعه است و همچنین هنجار زبان‌شناختی اعم از برابریابی، معانی کلمات و عبارات و ویژگی‌های سبکی را مطرح می‌سازد که به ساختار ترجمه تأثیر می‌گذارند (همان، ۲۰۱۴: ۸۳).

۴-۲. معرفی اجمالی رمان *زقاق‌المدق*

نجیب محفوظ یکی از مشهورترین داستان‌سرایان مصری است که داستان‌های خود را بر اساس مکتب واقع‌گرایی بنا نهاده است و چالش‌های اجتماعی-سیاسی و فرهنگی-اقتصادی مصر را در بحبوحه جنگ جهانی و پس از آن به زیبایی تمام به منصفه ظهور درآورده است (میرزایی، ۱۳۸۲: ۷۵). یکی از مشهورترین رمان‌های او، رمان *زقاق‌المدق* است که در آن به بیان بحران‌ها و چالش‌های فرهنگی، اجتماعی و... موجود در طبقات پایین جامعه مصر در واپسین سال‌های جنگ جهانی دوم و استعمار انگلیس می‌پردازد (حبیبی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۰۷). این رمان توسط محمدرضا مرعشی‌پور به زبان فارسی ترجمه شده است. وی در ترجمه این رمان کوشیده است تا ضمن ترجمه رمان بر اساس ساختار فرهنگی و زبانی فارسی از لحاظ زبان‌شناختی نیز نثری سلیس و روان ارائه کند. البته در صورت ابهام در ساختار متنی و سبکی زبان عربی، آن را با تغییراتی مناسب و توضیحات در پانوشت به فرهنگ و زبان فارسی نزدیک‌تر کرده است. بنابراین، مقاله حاضر می‌کوشد تا کاستی‌ها و نقاط قوت ترجمه این رمان را بر مبنای هنجارهای سه‌گانه توری تبیین کند.

۵- کاربرد هنجارهای سه‌گانه توری بر رمان *زقاق‌المدق*

۵-۱. هنجار آغازین

چنانچه در هنجار آغازین گفته شد به دلیل اینکه هنجارها تعیین‌کننده میزان تبعیت از بافت زبانی و فرهنگی مبدأ و مقصد هستند، ترجمه باید از منظر دو معیار بسندگی و پذیرش مورد ارزیابی قرار گیرد. در جدول (۱)، نمونه‌هایی از جملات عربی و ترجمه فارسی آن جملات در رمان *زقاق‌المدق*، بر اساس دو معیار بیان شده ارائه شده است. دقت در ترجمه فارسی شاهدمثال‌های ارائه شده در جدول (۱) نشان می‌دهد که گرایش مرعشی‌پور در ترجمه، بیشتر به سوی هنجارهای زبانی و فرهنگی متن مقصد بوده و سعی داشته است با ارائه معادل‌های معنایی و کاربردی در مسیر ترجمه گام بردارد و اغلب ترجمه‌ای پذیرفته بر مبنای هنجارهای متن مقصد ارائه کند.

جدول ۱. نمونه‌هایی از جملات عربی و ترجمه فارسی آن جملات در *رمان زقاق‌المدق*، بر اساس دو معیار بسندگی و پذیرش

ردیف	جمله عربی	ترجمه فارسی	بسندگی	پذیرفته
۱	الفص كبس علی قلبی	دلم پر است (مرعشی پور، ۱۳۷۸: ۱۲).		+
۲	فهذا من شر أنفسنا	خودمان کرده‌ایم که لعنت بر خودمان باد (همان: ۱۲).		+
۳	فدعنا ورزقك علی الله	جنابعالی هم دست از سر کچل ما بردار، خدا روزیت را جای دیگر حواله کند (همان: ۱۷).		+
۴	وبئنه شكواه	و سفره دلش را خیلی زود برایش باز کرد (همان: ۱۸).		+
۵	ثم عمر كفه بما جادت به نفسه	بولی در دستش گذاشت (همان: ۱۸).		+
۶	وقد غسل وجهه	صورتش را صفا داده (همان: ۲۰).		+
۷	لا تنتهي حتى يتبين الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر	تا پگاه ادامه می‌یافت (همان: ۲۲).		+
۸	ولكنها وطنت النفس علی أن تلبس لكل حال لبوسها	اما او پیه همه چیز را به تن مالیده بود (همان: ۲۶).		+
۹	تتهدت بانكار و قالت بتأفف متكلف	قمیچی آمد و انگار با دست براند و با پا پیش بکشد، گفت (همان: ۲۸).		+
۱۰	والزواج نصف الدين	ازدواج نصف دین است (همان: ۳۱).	+	+
۱۱	لا يحيط بها البصر	تا چشم کار می‌کرد (همان: ۲۳۶).		+
۱۲	فی فرح لا یوصف	گل از گلش شکفت (همان: ۵۰).		+
۱۳	والمرأة لا يخفی علیها من أمرها شیء	زن از سیر تا پیاز برایش حرف می‌زد (همان: ۱۲۷).		+
۱۴	لقد عزمت عزمًا لا رجعة فیہ	تصمیم خودم را گرفته‌ام و مو لای درزش نمی‌رود (همان: ۱۲۱).		+
۱۵	أذهب إلى غیر رجعة	می‌روم و پشت سرم را هم نگاه نمی‌کنم (همان: ۱۲۲).		+

ادامه جدول ۱.

ردیف	جمله عربی	ترجمه فارسی	بسنده	پذیرفته
۱۶	لو تخفّین من غلوانک	اگر از خر شیطان پایین می‌آمدی (همان: ۳۶).		+
۱۷	بابُ النجار مخلعٌ	کوزه‌گر از کوزه شکسته آب می‌خورد (همان: ۳۵).		+
۱۸	الرجالُ جميعاً یحبّون الزواجَ فی أعماقِهِم	صحبت زن گرفتن که بکنی، مردها قند توی دلشان آب می‌شود (همان: ۳۱).		+
۱۹	یاما عمرت بیوتا	چراغ چه خانه‌هایی را که روشن نکرده‌ام (همان: ۳۲).		+
۲۰	وكان حبه عاطفة رقیقة ورغبة صادقة وشهوة جائعة	برایش عشق، احساسی بود لطیف و رغبتی صادق و شهوتی گرسنه (همان: ۹۲).	+	

۵-۲. هنجار مقدماتی

چنانچه در بخش مبانی نظری مربوط به این هنجار گفته شد، بر اساس این هنجار مترجم لازم است ضمن توجه به سیاست‌گذاری‌ها و عوامل دخیل در انتخاب متن مبدأ به گرایش‌های فرهنگی مخاطبان اثر در زبان مقصد نیز اهتمام داشته باشد. در خصوص ترجمهٔ رمان مدنظر نیز به نظر می‌رسد مرعشی‌پور در ترجمهٔ رمان *زقاق‌المدق*، سیاست‌گذاری و هدف اصلی خود برای ترجمهٔ این رمان را بر بهره‌مندسازی مخاطبان فارسی‌زبان از فرهنگ عربی، آشنا ساختن آنان با یکی از نامدارترین نویسندگان مصر و نیز تبیین اوضاع اجتماعی و سیاسی این کشور استوار کرده باشد. علاوه بر این، در مورد توجه مترجم به گرایش‌های فرهنگی جامعه مقصد - یعنی جامعهٔ فارسی‌زبان - می‌توان گفت که به دلیل شرایط جغرافیایی ایران که در مجاورت با کشورهای عربی وجود دارد و نیز وجود نقاط مشترک فرهنگی مختلف بین جامعهٔ عربی و ایرانی، ترجمهٔ این اثر می‌تواند در انتقال این اشتراکات مؤثر واقع شود؛ زیرا مسائل فرهنگی و اندیشگانی موجود در رمان‌های عربی به ویژه رمان‌های مصری نیز برای مخاطبان فارسی‌زبان دارای اهمیت است و چه بسا در برخی از موارد به تأثیرپذیری فرهنگی نیز منجر می‌شود.

۳-۵. هنجار عملیاتی

در این بخش نمونه‌هایی از ترجمهٔ رمان *زقاق‌المدق* بر اساس دو هنجار «قالبی- ساختاری» و «هنجارهای زبان‌شناسی» مورد بررسی قرار می‌گیرد. هنجارهای ساختاری، مبتنی بر زبان مقصد و شامل «افزایش یا حذف واژگان و عبارات» و «پانویس» است، اما هنجارهای زبان‌شناسی مبتنی بر بیان واحدهای زبانی زبان مقصد و شامل «انتقال»، «معاذلیابی» و «ویژگی سبکی» است.

۱-۳-۵. افزایش واژگان و عبارات

در ترجمهٔ رمان *زقاق‌المدق*، مترجم اغلب از افزایش واژگانی براساس هنجارهای ساختاری بهره گرفته و در برخی موارد، به درستی و در برخی موارد به اشتباه از واژگان و عبارات افزایشی در ترجمه استفاده کرده است؛ به این معنا که مترجم به ناچار باید کلمات یا عباراتی را به جهت رفع ابهام از متن وارد ترجمه کند که در اصل متن مبدأ قابل فهم، اما در ساختار زبانی یا معنایی متن مقصد قابل درک نیست:

عبارت «أما صالون الحلو فدكان صغیر» را مترجم «سالن آرایش حلو دکانی کوچک است» (مرعشی‌پور، ۱۳۷۸: ۱۳) ترجمه کرده است؛ در واقع او کلمهٔ آرایش را به کلمهٔ سالن اضافه کرده است تا خواننده معنای سالن را به صورت سلیس دریافت کند. مترجم در این قسمت طبق هنجارهای آغازین به زبان مقصد گرایش داشته و ترجمه‌ای پذیرفته و بر مبنای لایه‌های عملیاتی طبق هنجارهای قالبی کلمه‌ای را جهت درک مطلب به ترجمه اضافه کرده است.

برای ترجمهٔ جملهٔ «وصاحبه شاب متوسط القامة» مترجم از عبارت «مالکش رنگ پریده است و میانه بالا است» (همان: ۱۳) استفاده کرده است. چنانچه مشاهده می‌شود کلمهٔ «رنگ پریده» به ترجمه اضافه شده است و طبق هنجارهای ساختاری افزایش واژگان صورت گرفته است؛ این در حالی است که به دلیل عدم وجود ابهام در معنا، نیازی به افزایش واژگان نبوده است. علاوه بر این، مطابق با متن مبدأ، کلمه «شاب» مورد ترجمه قرار نگرفته است.

- در ترجمه عبارت «و بَصَقَ»، مترجم ضمن افزودن عبارت «بر زمین» به صورت: «تف بر زمین انداخت» ترجمه کرده است (همان: ۱۶) که طبق هنجارهای قالبی عمل کرده است و به دلیل عدم وجود ابهام در متن و همچنین افزایش ناصحیح، لزومی به افزایش واژگان وجود نداشت.

- در ترجمه جمله «دخَلَ صَاحِبُهُ الْقَهْوَةَ» مترجم از جمله «صدا صدای قهوه‌چی بود که همان دم وارد شده» (همان: ۱۶) استفاده کرده است. مترجم عبارت «صدا صدای» را به قهوه‌چی اضافه کرده است تا برای مخاطب متن به صورت سلیس بیان شود و بر اساس هنجارهای آغازین مترجم ترجمه‌ای پذیرفته ارائه کرده است.

- در عبارت «بلا ملل إلى هذه القصص» مترجم در کنار واژه «بی ملال» از مترادف آن، واژه «خستگی» استفاده کرده است و به صورت: «بی ملال و خستگی به این قصه‌ها» (همان: ۱۷) ترجمه کرده است؛ در حالی که عدم ذکر این مترادف، لطمه‌ای به درک متن وارد نمی‌کرده است.

- در جمله «كانت الحجره صغيرة» مترجم عبارت «مهمان‌خانه، اتاقی کوچک بود» (همان: ۲۶) را به عنوان ترجمه برگزیده است. وی ترکیب مهمان‌خانه را بر اساس هنجارهای ساختاری و به منظور درک بهتر متن به ترجمه اضافه کرده است.

- در جمله «كأنه يلبى خواطرها» مترجم چنین آورده است: «گویی سخن از زبان او می‌گوید، قند در دلش آب کرده بود» (همان: ۲۸). بنابراین، واضح است که مترجم عبارت «قند در دلش آب کرده بود» را طبق هنجارهای قالبی به ترجمه اضافه کرده است تا بر اساس فرهنگ مقصد، متن ترجمه شده روان و قابل درک شود.

- در عبارت «ما قصدتُ هذا يا ست سنية» مترجم عبارت «بر منکرش لعنت» را بیهوده به متن ترجمه «منظورم این نبود سنیه خانم، بر منکرش لعنت» (همان: ۳۰) اضافه کرده است و در واقع با این افزایش غیرضروری در انتقال متن مبدأ به مقصد، امانت‌داری را رعایت نکرده است.

- در جمله «یجثم وراء خصاصه الشیخ المحبوب» مترجم چنین آورده است: «محبوب را که از ورای درزهای آن به کوچه می‌نگریست، در ذهن تجسم می‌کرد» (همان: ۹۲)؛ چنانچه مشخص است مترجم به درستی، عبارت «در ذهن تجسم می‌کرد» را به متن اضافه کرده است تا متن برای خواننده روان و قابل فهم تر شود.

- در نمونه ای دیگر مترجم عبارت «ثمَّ ظهَرَ جسمُه مقوساً» را به صورت «اول کلاهش و منگوله‌ای که از آن آویزان بود ظاهر شدند و بعد اندام خمیده‌اش» (همان: ۱۸۳) ترجمه کرده است و عبارت «اول کلاهش و منگوله‌ای که از آن آویزان بود ظاهر شدند» را بر اساس مؤلفه افزایش واژگانی به ترجمه افزوده است تا در حقیقت خواننده با متن ارتباطی عمیق‌تر پیدا کند.

۵-۳-۲. حذف واژگان و عبارات

مطابق با اصول اولیه و بدیهی علم ترجمه، مترجم با بهره‌گیری از اختیاراتی که در زمینه کاهش و حذف واژگان و عبارات دارد، می‌تواند در بخش‌هایی از متن مبدأ، اقدام به حذف برخی از واژگان یا عبارات کند. در ترجمه این رمان نیز مترجم در برخی از بخش‌ها به ویژه در قسمت‌های پایانی رمان از این اصل استفاده کرده است؛ این حذف در برخی موارد باعث روان و سلیس شدن جملات شده است، اما در برخی موارد باعث ابهام و عدم رعایت اصل امانتداری شده است که مترجم باید این اصل را چه در پذیرش و چه در بسندگی از فرهنگ و زبان مبدأ و مقصد رعایت کند. در ادامه برخی از این موارد به شرح ذیل ارائه می‌شود:

- مترجم در ترجمه عبارت «یا ستّ الستات ویا قاضی الحاجات»، عبارت ندائی «یا ستّ الستات» را ترجمه نکرده است؛ هرچند که خللی در معنای کلی وارد نشده است، اما به جهت رعایت اصل امانتداری بهتر بود به این شکل ترجمه شود: «ای بانوی بانوان».

- در ترجمه عبارت «وراحَ یبکی بکاءٍ مرّاً وینتخبُ کالأطفالِ»، مترجم طبق هنجارهای قالبی، عبارت «ینتخبُ کالأطفالِ» را ترجمه نکرده است. حذف این عبارت به دلیل اینکه در ترادف

با عبارت پیشین آمده است، خللی در فهم متن وارد نمی‌کند، اما بهتر بود به این شکل ترجمه می‌شد: «همچون کودکان شیون می‌کرد».

- در ترجمه جمله «فعاوته...الموت والقبر التي نهكت أعصابه»، مترجم بر اساس هنجار چهارچویی در لایه عملیاتی و با بهره گرفتن از اختیار کاهش عبارات و واژگان در ترجمه، صفت خیالات شخصیت «التي نهكت أعصابه» را ترجمه نکرده است؛ در حالی که بهتر آن بود که به این شکل ترجمه می‌شد: «که اعصابش را خرد کرده بود».

- در نمونه‌ای دیگر مترجم واژه «لاهنأ» در عبارت «فرأت عباسَ الحلو... لاهنأ» را که مبین حالت شخصیت عباس است بر مبنای هنجارهای ساختاری معادل‌یابی نکرده است. در حالی که این واژه به معنای «نفس زنان» (آذرنوش، ۱۳۹۴: ذیل لهث) بوده و بهتر است این گونه ترجمه شود: «عباس را نفس زنان... دید».

- در ترجمه عبارت «والإخلاص له في محنته» مترجم از عبارت «همدردی با او» (همان، ۲۵۴) استفاده کرده است که طبق هنجارهای چهارچویی، ترجمه واژه «محنة» انجام نشده است؛ در حالی که می‌توانست با قدری دقت بیشتر از عبارت: «درک رنج او».

- در بخشی دیگر، مترجم عبارت «وتآكل قلبه حقدا و غضبا» را بدون رعایت امانتداری در معادل‌یابی متن مبدأ ترجمه نکرده است؛ در حالی که ترجمه پیشنهادی برای این عبارت: «قلبش سرشار از نفرت و خشم گردید» است. همچنین مترجم جمله «فسرَّ الشابُّ بعطفه» را ترجمه نکرده و بهتر آن است که به این شکل ترجمه می‌شد: «جوان از محبتش خوشحال شد».

- در جمله «اقترح زبیطة أن يجلسا على الطوار قليلا»، مترجم در ترجمه عبارت «على الطوار» طبق هنجار قالبی، این عبارت را ترجمه نکرده است. هر چند این حذف در معنا خللی وارد نکرده است، اما بهتر بود ترجمه به این شکل ارائه می‌شد: «زبیطه پیشنهاد کرد تا اندکی در پیاده‌رو بنشینند».

- در جمله «فسأله بلهجة لم تخل من تهكم»، مترجم حالت زیطه را طبق اختیارات مرتبط با هنجارهای ساختاری حذف کرده است. ترجمه پیشنهادی برای این عبارت: «پس زیطه با لحنی تحقیرآمیز پرسید» است.

- در جمله «ورمى بالفأس ولفافة الشمعة إلى داخل الفناء» مترجم واژه «بالفأس» را که به معنای «تیشه» است، ترجمه نکرده است. این حذف واژگانی نامناسب است؛ زیرا تیشه به عنوان یکی از ابزارهای گور کردن، همیشه همراه زیطه بوده است و بهتر بود مترجم این واژه را ترجمه می‌کرد.

۵-۳-۳. پانویشت

پانویشت یکی دیگر از مواردی است که بر اساس هنجارهای عملیاتی در ذیل هنجارهای ساختاری قرار می‌گیرد. پانویشت شرح تحقیقی است که در حاشیه متن قرار می‌گیرد و به شکل‌های گوناگون علامت‌گذاری می‌شود. پانویشت بخشی از نوشته است که جهت توضیحات بیشتر و درک بهتر خواننده از موضوع و مطلب مورد نظر به صورت مفصل و یا مجمل بیان می‌شود (حنفی نیری و سالک احمدی، ۱۳۹۸: ۵۹). در ترجمه رمان *زقاق‌المدق*، مترجم در برخی موارد که نجیب محفوظ از واژگان محلی بهره برده است، واژگان و عبارت‌های مبهم را به صورت پانویشت توضیح و شرح داده است. این عملکرد را در بخش‌های مختلف ترجمه می‌توان مشاهده کرد. به عنوان مثال، می‌توان به واژگان توضیحی‌ای اشاره کرد که به صورت پانویشت در بخش‌هایی از متن فارسی وجود دارد:

- عربیسک: شیوه‌ای در طراحی اسلامی که اساس آن نقش‌های انواع شاخه‌ها، برگ‌ها، گل‌ها و گاه میوه‌ها هستند که به شکلی دور از طبیعت طرح و تکرار شده باشند.

- بسبوسه: نوعی کلوچه (مرعشی پور، ۱۳۷۸: ۱۲).

- جلباب: پیراهنی گشاد و بلند که مصری‌ها می‌پوشند (همان: ۱۲).

- قرش: یک صدم لیره مصری (همان: ۱۵).

- جنیهه: لیره مصری (همان: ۱۵).

- مُدَمَّس: غذایی است که از باقلای پوست کنده و ترشی و نمک و روغن تهیه می‌شود (همان: ۳۸).

- عنتره: از قهرمانان قصه‌های کهن عرب (همان: ۱۶۰).

- ابو زید: شاعر دوران جاهلیت و جنگ‌آوری مشهور (همان: ۱۶۰).

۵-۳-۴. انتقال

گاهی مترجم در ترجمه، واژگان یا اصطلاحاتی را به همان شکل اولیه به زبان دیگر منتقل می‌کند. در ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* نیز مترجم گاه در انتقال واژگان و عبارات سعی بر معادل‌یابی داشته است و در مواردی چند نیز مجبور به انتقال شده است که برخی از آن‌ها در جدول (۲) قابل مشاهده است.

جدول ۲. نمونه‌هایی از جملات عربی و ترجمه فارسی آن جملات در رمان *زقاق‌المدق* بر مبنای انتقال

ردیف	عبارت عربی	ترجمه فارسی
۱	إنا لله وإنا إليه راجعون	انا لله وانا إليه راجعون (همان: ۳۰۰)
۲	لا حول ولا قوة إلا بالله	لا حول ولا قوة الا بالله (همان: ۲۹۹)
۳	البيسوسة	بیسوسه (همان: ۱۲)
۴	الأرایيسك	عرییسک (همان: ۱۳)
۵	جلباب	جلباب (همان: ۱۲)
۶	الربابة	رباب (همان: ۱۶)
۷	کومی	کومی (همان: ۴۴)
۸	قصرالعینی	قصر العینی (همان: ۷۴)
۹	الأفندیة	افندی (همان: ۱۴)
۱۰	مدخل	مدخل (همان: ۱۴)

شاید بتوان علت عدم ترجمه موارد ارائه شده در جدول (۲) را به دو عامل مرتبط کرد: اول اینکه این عبارات و واژگان، کاملاً در یک فرهنگ خاص جاافتاده و کاربردی هستند

و لزومی به ترجمه آن‌ها نیست؛ به عنوان مثال، در ردیف شماره (۴) «بسبوسه» نوعی کیک بومی در مصر است که مترجم به ناچار باید اصل واژه را انتقال دهد. دوم اینکه برخی از این عبارات در زبان فارسی نیز رایج و کاربردی هستند؛ به عنوان مثال، در ردیف شماره (۱) عبارت «إنا لله وإنا إليه راجعون» از عباراتی است که در زبان فارسی نیز به همین شکل به کار برده می‌شود. البته مترجم می‌توانسته است برخی از این عبارات را به فارسی ترجمه کند؛ به عنوان مثال، مترجم در ردیف (۸) جدول (۲) می‌توانست برای واژه «رأى»، معادل «نظر و دیدگاه» را انتخاب کند که به ساختار و واژگان فارسی نزدیک‌تر باشد.

۵-۳-۵. معادل‌یابی

مطابق با الگوی توری، مترجم جهت نزدیک ساختن ترجمه به متن و محتوای ادبی زبان مقصد، اقدام به معادل‌یابی واژگان و عبارات متن مبدأ می‌کند. نمونه‌های ارائه شده در جدول (۳) در این زمینه است.

چنانچه در جدول (۳) مشخص است، مترجم در نمونه شماره (۲) عبارت «فهذا من شر أفسنا» را به صورت ضرب‌المثل رایج در زبان مقصد معادل‌یابی کرده است. در صورتی که ترجمه تحت‌اللفظی این عبارت «پس این از بدی ذات خودمان است» معادل‌یابی می‌شود. مترجم در مثال شماره (۵) در ترجمه عبارت «ولا كلمة أخرى» که «نه کلمه‌ای دیگر» است از عبارت رایج در زبان عامیانه فارسی که در فرهنگ زبان مقصد جای دارد؛ یعنی جمله «تمامش کن دیگر» استفاده کرده است. در نمونه شماره (۱۳) نیز به جای اینکه بگوید: «چیزی از کارهایش را از زن پنهان نمی‌کرد» به صورت ضرب‌المثل رایج در زبان فارسی ترجمه کرده است تا علاوه بر توجه به ظرافت ادبی زبان فارسی، متن عربی زده نباشد. در نمونه شماره (۱۴) نیز مترجم برای ترجمه واژه «هربت» از معادل «فلنگ را بسته» بهره برده است که این عبارت به صورت کنایی و به شکل محاوره‌ای در زبان و فرهنگ فارسی رایج است. بنابراین، مترجم ترجمه‌ای قابل قبول در فرهنگ مقصد ارائه کرده و متن رمان را تا حد زیادی به دور از ترجمه‌زدگی نگاه داشته است.

جدول ۳. نمونه‌هایی از جملات عربی و ترجمه فارسی آن جملات در رمان *زقاق‌المدق* بر مبنای معادل‌یابی

ردیف	جمله عربی	ترجمه فارسی
۱	الفص کبس علی قلبی	دلم پر است (مرعشی پور، ۱۳۷۸: ۱۲).
۲	فهذا من شرّ أنفسنا	خودمان کردیم که لعنت بر خودمان باد (همان: ۱۲).
۳	ممارسة الطب	دانشکده پزشکی (همان: ۱۵).
۴	وقد اشتهر	اسم و رسمی پیدا کرد (همان: ۱۵).
۵	ولا كلمة أخرى	تمامش کن دیگر... (همان: ۱۶).
۶	فدعنا ورزقك علی الله	جنابعالی هم دست از سرکچل ما بردار، خدا روزیت را جای دیگر حواله کند (همان: ۱۷).
۷	يشع النور من غرة جبينه	نور از چهره‌اش می‌بارید (همان: ۱۸).
۸	عزت علی شکاة عم كامل	مردم، از بس عمو کامل به جانم نق زد (همان: ۲۰).
۹	تعانقتنا عناقاً حاراً	به گرمی دیده بوسی کردند (همان: ۱۲۷).
۱۰	يصلح هندامه	به مرتب کردن سر و وضع خود پرداخت (همان: ۱۸۳).
۱۱	اذهب وأحضر عفشك	برو خرت و پرت هایت را جمع و جور کن (همان: ۲۲۳).
۱۲	فأكل مَخها وطار بها	مخش را بکار گرفته و با او پریده (همان: ۲۲۴).
۱۳	والمرأة لا يخفي عليها من أمرها شيء	زن از سیر تا پیاز برایش حرف می‌زد (همان: ۲۷۵).
۱۴	هربت مع رجل	همراه یک مرد فلنگ را بسته است (همان: ۲۵۵).
۱۵	الخبر الأسود	خبر ناخوش (همان: ۳۰۰).

۵-۳-۶. ویژگی سبکی

بر اساس الگوی توری، گاهی مترجم به منظور روان ساختن متن ترجمه شده، ویژگی‌های سبکی خاصی را از زبان مقصد وارد ترجمه می‌کند و گاهی نیز اقدام به جمله‌بندی جدید برخی از عبارات می‌کند تا علاوه بر نزدیک ساختن ترجمه به زبان و فرهنگ مقصد، متنی روان، سلیس و به دور از عربی‌زدگی به مخاطب خود ارائه کند. در جدول (۴) چند نمونه از این جملات آمده که ترجمه آن‌ها متأثر از تغییر در ویژگی‌های سبکی و جمله‌بندی‌های جدید است.

جدول ۴. نمونه‌هایی از جملات عربی و ترجمه فارسی آن جملات در رمان *زقاق‌المدق* بر مبنای ویژگی سبکی

ردیف	متن عربی	متن فارسی
۱	فلیسَ لها من مطارحِ المجدِ إلا تاریخها	از نشانه‌های مجد و عظمت، تنها تاریخش را دارد (همان: ۱۳).
۲	ما یبعثُ من مصابیحِ القهوه فی رسمِ علی رقعة من الأرضِ مربعاً من نور	جز یک محدوده مربع شکل از زمین که با نور چراغ‌های قهوه‌خانه روشن مانده (همان: ۲۲).
۳	هل يتوقع الإنسان من جارة العمر أقل من هذه المجاملة؟	مگر آدم از همسایه‌ای که عمری در جوارش زیسته، کمتر از این انتظار دارد؟ (همان: ۹۲)
۴	ثم اقترب من الجامع متحامياً لإحداث أي صوت	درحالی که مواظب بود کم‌ترین صدایی ایجاد نشود، به مسجد نزدیک شد (همان: ۲۳۵).
۵	یغظ فی نومهِ والمذبة فی حجره	مگس‌کش را در دامن بگذارد و در خوابی خوش فرو رود (مرعشی پور، ۱۳۷۸: ۱۲).
۶	وکاد المدق فی الصمت، لولا أن مضت قهوة کرشة تُرسلُ أنوارها من مصابیح کهربائیة، عیش الذبابُ بأسلاكها، وراح یومها السمار	اگر چراغ‌های قهوه‌خانه کرشه که مگس‌ها بر سیم‌هایشان لانه می‌کنند، نور افشانی نمی‌کردند و اگر شب زنده‌داران به آن سو نمی‌رفتند، کوچه در تاریکی و سکوت غرق می‌شد (همان: ۱۳).
۷	جاء سنقرُ بالقهوة للشاعر كما أمر الدكتور	سنقر همانطور که دکتر دستور داده بود برای نقال قهوه آورد (همان: ۱۵).

به عنوان مثال در نمونه شماره (۱)، ساختار نحوی «لیس... إلا» به شکل: «از نشانه‌های مجد به جز تاریخش را ندارد»، ترجمه نشده است و جمله به صورت مثبت و متناسب با کاربرد در زبان فارسی ترجمه شده است. یا در نمونه شماره (۲) مترجم در ترجمه عبارت «رقعة من الأرض مربعاً من نور»، پایبند به ساختار نحوی جمله که در آن «رقعة» به «من الأرض» اضافه شده است، نمانده و ترجمه‌ای روان و قابل فهم برای مخاطب ارائه کرده است. یا در نمونه شماره (۳) مترجم ساختار ترکیب اضافی «جارة العمر» را در ترجمه فارسی تغییر داده است و از عبارت «همسایه‌ای که عمری در جوارش زیسته» استفاده کرده است. گاهی نیز مترجم سعی کرده است تا با بهره‌مندی از اختیارات ترجمه‌ای، متن را بر اساس کارکرد زبان فارسی، روان‌سازی کند؛ بر همین مبنا با تغییراتی در ساختار و فرم

جملات و جابه‌جایی آن‌ها، متنی بر اساس زبان فارسی و به دور از عربی‌زدگی به مخاطب ارائه می‌دهد؛ برای نمونه، در نمونه شماره (۴) مترجم بخش دوم جمله عربی؛ یعنی «مُتَحَامِياً إحدَثَ أَىَّ صَوْتٍ» را پس از بخش اول جمله «ثُمَّ اقْتَرَبَ مِنَ الْجَامِعِ» ترجمه کرده است. بنابراین، مترجم اقدام به تغییر سبک و ساختار نحوی متن مبدأ کرده است تا متن فارسی به صورت کاملاً روان و قابل درک به مخاطب منتقل شود. در نمونه شماره (۵) مترجم به منظور روان‌سازی و تصویرسازی عاقلانه، ابتدا عملکرد «عم کامل» را نام برده است که مگس کش را در دامن می‌گذارد و سپس به خواب می‌رود. در نمونه شماره (۶) مترجم ابتدا با رعایت قواعد نگارشی، با تغییر در ساختار شکلی متن ترجمه شده و جابه‌جایی آن بر اساس زبان فارسی، ابتدا جملات شرطیه و سپس جواب شرط را بیان می‌کند تا اصل مقبولیت را در زبان مقصد رعایت کرده باشد. در نمونه شماره (۷) نیز مترجم بر اساس دستور نگارش و جمله‌بندی در زبان فارسی، ابتدا جمله اصلی «دستور دکتر به سنقر»، و سپس جمله تابع آن را بیان می‌کند.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

در ترجمه متون ادبی به ویژه رمان، علاوه بر انتقال محتوا و مفاهیم، رعایت نکات فرهنگی و انتقال ظرافت‌های ادبی نیز از جمله مواردی است که مترجم باید در انتقال آن‌ها اصل امانت را مورد توجه قرار دهد و زبان ادبی را به بهترین وجه در زمره انتقال قرار دهد. این مطلب دقیقاً همان نکته مهمی است که از الگوی هنجاری گیدئون توری برداشت می‌شود. بررسی ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* بر اساس الگوی مورد اشاره، نشان داد که مترجم رمان، گرایشی مقصد‌گرایانه داشته است و مخاطب فارسی‌زبان را به عنوان دریافت‌کننده فراموش نکرده است؛ به این ترتیب که بررسی شاهدمثال‌های مطرح شده نشان داد که مترجم مطابق با «هنجار آغازین»، ترجمه‌ای پذیرفته در زبان مقصد ارائه کرده است. بر اساس «هنجار مقدماتی» که مرتبط با سیاست‌گذاری ترجمه است، ترجمه فارسی رمان *زقاق‌المدق* به دلیل قرابت فرهنگی ایران و دنیای عرب و نیز ضرورت آگاه‌سازی فارسی‌زبانان نسبت به آثار برجسته دنیای عرب انجام شده است. از لحاظ «هنجار عملیاتی» نیز مترجم ضمن اهتمام به هنجارهای ساختاری و زبان‌شناسی، مؤلفه‌هایی همچون افزایش

و حذف واژگان و عبارات، جمله‌بندی، پانویس، انتقال، معادل‌یابی و ویژگی سبکی را در ترجمه خود دخیل کرده است.

به طور کلی می‌توان گفت، مترجم در معادل‌یابی صحیح واژگان موفق عمل کرده و ضمن رعایت امانت حداکثری، مطالب را به صورت صحیح به مخاطب انتقال داده است.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Sajjad Esmaili

<https://orcid.org/0000-0003-2923-6108>

Mohammadreza

<https://orcid.org/0000-0003-1861-5911>

Keshavarz

منابع

آذرنوش، آذرتاش. (۱۳۹۴). فرهنگ معاصر عربی-فارسی. چاپ هفدهم. تهران: نشر نی.
افضلی، علی و مدنی، اکرم. (۱۳۹۹). کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری. نشریه مطالعات تطبیقی فارسی و عربی، ۵(۷)، ۵۸-۳۹.

Link: <http://jcsfa.modares.ac.ir/article-39-58189-fa.html>

برکت، بهزاد. (۱۳۸۵). ادبیات و نظریه نظام چندگانه: نقش اجتماعی نوشتار. نامه علوم اجتماعی، ۲۸(۲)، ۸۲-۹۷

توری، گیدئون. (۱۳۹۰). ماهیت و نقش هنجارها در ترجمه. ترجمه مهدی ابراهیمی. خرد نامه همشهری. تهران: مؤسسه همشهری.

جهان بخت لیلی، امید و پرماس، سمیه. (۱۳۹۹). کارکرد کنش‌های غیر کلامی در رمان زقاق‌المدق اثر نجیب محفوظ. الجمعية الإيرانية للغة العربية و آدابها؛ فصلیه علمیة محكمة، ۱۷(۶۰)، ۷۷-۱۰۰.

Link: https://iaall.iranjournals.ir/article_120869.html

جهانگرد، فرانک و گلستانی حتکنی، طیبه. (۱۴۰۱). مطالعه ترجمه کلیله و دمنه بهرام شاهی بر اساس نظریه چندگانه اون زهر. فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه، ۵۵(۳)، ۱۸۹-۲۲۳.

Link: https://jls.um.ac.ir/article_40551.html

حبیبی، علی اصغر و حمیده امیر حاجلو و علیپور، فتاح. (۱۳۹۴). شیوه شخصیت‌پردازی غیر مستقیم (کنش، گفتار و نام گذاری) در رمان زقاق‌المدق اثر نجیب محفوظ. فصلنامه نقد ادب معاصر عربی،

Dor: [20.1001.1.23225068.1395.6.10.5.6](https://doi.org/10.1001.1.23225068.1395.6.10.5.6). ۱۰۷-۱۳۶، (۱۰)۶

حنفی نیری، کریم و سالکی احمدی، مهدی. (۱۳۸۹). آئین نگارش مقالات علمی. تهران: سازمان برنامه و بودجه کشور.

خزاعی، علیرضا. (۱۳۹۴). تأثیر هنجارها بر روند ترجمه (موردپژوهی: ترجمه‌های معاصر قرآن مجید).

مطالعات زبان و ترجمه، ۴۸(۳)، ۸۳-۱۰۱. Link: https://jls.um.ac.ir/article_27023.html

راسخ مهند، محمد. (۱۳۸۱). نقد و معرفی کتاب نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر. دوفصلنامه‌ی زبانشناسی، ۱۷(۱)، ۱۱۴-۱۱۹.

شمس آبادی، حسین و فرشته افضلی. (۱۳۹۴). ناهنجاری‌های واژگانی و مفهومی در ترجمه‌ی متون داستانی و نمایشی از عربی به فارسی. فصلنامه‌ی پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۵(۱۲)، ۱۴۵-۱۶۷.

Dor: [20.1001.1.22519017.1394.5.12.6.9](https://doi.org/10.1001.1.22519017.1394.5.12.6.9)

عباس‌زاده، فاضل. (۱۴۰۰). نقد ترجمه منظوم شواربی از غزل اول و سوم حافظ بر پایه الگوی گیدئون توری، فصلنامه‌ی تخصصی زبان و ادبیات فارسی، ۴(۱۱)، ۱۴۰-۱۵۷.

عبداللهی، حسن و ایزانلو، امید. (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی رمان زقاق‌المدق از نجیب محفوظ. فصلنامه‌ی پژوهشنامه نقد ادب عربی، ۲(۲)، ۱۰۵-۱۲۶.

علاف‌چی، جواد. (۱۳۸۱). نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر. کتاب ماه، ادبیات و فلسفه، ۶۰(۶)، ۸۰-۸۵. علیزاده فوزانی، مهدیه. (۱۴۰۱). بررسی هنجارهای اولیه توری در ترجمه سمعی بصری (مورد مطالعه: موارد فرهنگی خاص انیمیشن شاهزاده روم). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه خیام.

گنتزلر، ادوین. (۱۳۹۳). نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر. ترجمه‌ی علی صلح جو. تهران: انتشارات هرمس. ماندی، جرمی. (۱۳۹۷). معرفی مطالعات ترجمه؛ نظریه‌ها و کاربردها. ترجمه‌ی علی بهرامی و زینب تاجیک. تهران: انتشارات رهنما.

موندی، جرمی. (۱۳۸۹). درآمدی بر مطالعات ترجمه نظریه و کاربردها. ترجمه‌ی الهه ستوده‌نما و فریده حق‌بین. تهران: نشر علم.

محفوظ، نجیب. (۲۰۱۴). زقاق‌المدق. الطبعة الخامسة. القاهرة: دار الشروق.

مرعشی‌پور، محمدرضا. (۱۳۷۸). کوچه‌مدق. تهران: انتشارات چاپ گستر.

معروف، یحیی و خزلی، مسلم. (۱۳۹۵). تحلیل روان‌شناسانه رمان زقاق‌المدق اثر نجیب محفوظ. نقد ادب

معاصر عربی، ۱۱(۱)، ۲۱۱-۲۳۵. Dor: [20.1001.1.23225068.1395.6.11.9.2](https://doi.org/10.1001.1.23225068.1395.6.11.9.2)

میرزایی، فرامرز. (۱۳۸۲). نصوص حیة فی الأدب العربی المعاصر. چاپ دوم. همدان: انتشارات دانشگاه بوعلی سینا.

English References

- Toury, Gideon. (1987). *Translation across Cultures*. New Delhi: Bahri Publications.
- _____. (2014). *Descriptive Translation Studies – and beyond*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Translated References to English

- Abbas zadeh, F. (2021). Criticism of Shwarbi's translation of the first and third sonnets of Hafez based on the model of Gideon Tori. *A specialized quarterly journal of Persian language and literature*, 4(11), 140-157. [In Persian]
- Abdollahy, H., and Izanloo, O. (2011). Sociological analysis of the novel "Zaqaq al-Mudaq" by Najib Mahfouz. *Criticism of Arabic literature*, 2(2), 105-126. [In Persian]
- Afzaly, A., and Madany, A. (2020). The application of Gideon Tori's theory of norms in the qualitative evaluation of the Arabic translation of Fereydon Moshiri's poems. *Persian and Arabic Adaptive Researches*, 5(7), 39-58, Link: <http://jcsfa.modares.ac.ir/article-39-58189-fa.html> [In Persian]
- Alizadeh Ghoozany, M. (2022). *Nvestigating the basic norms of Tori in audiovisual translation (case study: specific cultural cases of the Prince of Rome animation)*. Master's thesis, Khayyam University. Mashhad. [In Persian]
- Allafchy, J. (2002). Theories of translation in the present era. *The book of the month of literature and philosophy*, (60), 80-85. [In Persian].
- Azarnoosh, A. (2015). *Dictionary of Modern Written Arabic*. 17th ed, Tehran: Ney Publications. [In Persian]
- Barekat, B. (2006). Iterature and multiple system theory: the social role of writing". *Name oloom ejtemaey*, 28(2), 82-97. [In Persian]
- Gentzler, E. (2013). *Theories of translation in the present era*. Translated by Ali Solhjo. Tehran: Hermes Publications. [In Persian]
- Habiby, A. A., and Colleagues. (2015). The method of indirect characterization (action, speech and naming) in the novel "Raaq al-Mudaq" by Najib Mahfouz. *The Journal of New Critical Arabic Literature*, 6(10), 107-136. Dor: [20.1001.1.23225068.1395.6.10.5.6](https://doi.org/10.23225068.1395.6.10.5.6) [In Persian]

- Hanafi Neiri, K., and Saleki Ahmadi, M. (2010). *The ritual of writing scientific articles*. Tehran: Program and budget organization of the country. [In Persian]
- Jahangard, F., and Golestany Hatkany, T. (2022). Studying the translation of Kalila and Demeneh Bahram Shahi based on the multiple theory of that poison. *Language and Translation Studies (LTS)*, 55(3), 189-223. Link: https://jlt.s.um.ac.ir/article_40551.html [In Persian]
- Jahanbakhteyli, O., and Permas, S. (2020). The function of non-verbal actions in the novel "Zaqaq al-Mudaq" by Najib Mahfouz. *Iranian Society for Arabic Language and Etiquette; Strong scientific quarterly*, (60), 77-100. Link: https://iaall.iranjournals.ir/article_120869.html [In Persian]
- Khazaey, A. (2015). The influence of norms on the translation process (case study: contemporary translations of the Holy Quran). *Language and Translation Studies (LTS)*, 48(3), 83-101. Link: https://jlt.s.um.ac.ir/article_27023.html [In Persian]
- Rasekh mahand, M. (2002). Criticism and introduction of the book Theories of Translation in the present era. *Journal of Linguistics*, 17(1), 114-119. [In Persian]
- Shams Abady, H., and Afzaly, F. (2015). Lexical and conceptual anomalies in the translation of fiction and dramatic texts from Arabic to Persian. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 5(12), 145-167. Dor: [20.1001.1.22519017.1394.5.12.6.9](https://doi.org/10.1001.1.22519017.1394.5.12.6.9) [In Persian]
- Tory, G. (2010). *The nature and role of norms in translation*. Translated by Mahdi ebrahimi, kheradname hamshahry. Tehran: Hamshahri Institute Publications. [In Persian]
- Mahfouz, N. (2014). *Zeghagh Al-medagh*, Translated by Mohammadreza marashypoor, 5th ed, ghahereh, dar Al-shoroogh. [In Persian]
- Manday, J. (2018). *Introduction of translation studies; theories and applications*. Translated by Ali bahrami and Zeynab tajik. Tehran: Rahnama Publications. [In Persian]
- Munday, J. (2010). *Introduction to translation studies, theory and applications*. Translated by elaheh Sotoudehnia and Farideh Haqbin Tehran: Elm Publications. [In Persian]
- Marouf, Y., and Khezeli, M. (2015). Psychological analysis of the novel Zakkak al-Mudaq by Najib Mahfouz. *The Journal of New Critical Arabic*

Literature, 6(11), 211-235. Dor: [20.1001.1.23225068.1395.6.11.9.2](https://doi.org/10.1001.1.23225068.1395.6.11.9.2) [In Persian]

Mirzaei, F. (2004). *Selected Contemporary Arabic titeratum*. 2th ed. Hamedan: Publications of Abu Ali Sina University. [In Persian]

استناد به این مقاله: اسماعیلی، سجاد و کشاورز، محمدرضا. (۱۴۰۳). بررسی و نقد ترجمه فارسی رمان *زقاق المذق* بر اساس الگوی هنجاری گیدئون توری. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۴ (۳۱)، ۱-۳۲. doi: 10.22054/rctall.2025.82592.1759

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.